

Nederlands B+S
2de graad D-finaliteit
II-NedS-d

BRUSSEL

D/2024/13.758/058

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan voor de tweede graad sluit aan bij en bouwt verder op het leerplan voor de A-stroom van de eerste graad.

2.2 Samenhang in de tweede graad

2.2.1 Samenhang binnen de studierichting Moderne talen

De leerplannen Nederlands en moderne vreemde talen delen een visie op modernetalenonderwijs. De leerplannen Nederlands vertonen een duidelijke samenhang met de leerplannen Frans, Engels en Duits. Leerlingen lezen, luisteren, spreken en schrijven in het Nederlands, Engels, Frans en Duits en zetten daarbij strategieën in. Waar relevant verwijzen we naar de doelen in de leerplannen Frans en Engels. Dit leerplan linkt ook met het Gemeenschappelijk funderend leerplan en het leerplan Communicatiewetenschappen en taaltechnologie.

2.2.2 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Binnen de doorstroomfinaliteit zijn er vier leerplannen voor Nederlands. Je vindt het overzicht in het schema hieronder. Dit is het leerplan Nederlands B+S voor de studierichtingen Moderne talen en Freinetpedagogie. Het is een leerplan met verdiepte basis en cesuurdoelen (II-NedS-d).

II-Ned-d Domeingebonden richtingen (m.u.v. Woordkunst-drama en Maatschappij- en welzijnswetenschappen)	II-Ned'-d B+ Domeinoverschrijdende richtingen (m.u.v. Moderne talen en Freinetpedagogie)	II-NedS-d Met cesuurdoelen Moderne talen Freinetpedagogie	II-NedS'-d Met cesuurdoelen Woordkunst-drama
Dit is het basisleerplan.	Het leerplan verdiept een aantal doelen van het basisleerplan Nederlands.	Het leerplan verdiept een aantal doelen van het basisleerplan Nederlands en is uitgebreid met een aantal richtingsspecifieke doelen uit de cesuurdoelen voor Moderne talen.	Het basisleerplan Nederlands is uitgebreid met een aantal richtingsspecifieke doelen uit de cesuurdoelen voor Woordkunst-drama

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op minimumdoelen van de basisvorming en cesuurdoelen.

Het leerplan is gericht op 9 graaduren en is bestemd voor volgende studierichtingen:

- Freinetpedagogie
- Moderne talen

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Nederlands en het vormingsconcept

Het leerplan Nederlands is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op de talige vorming, maar ook culturele en sociale vorming hebben een belangrijke plaats. De wegwijzers verbeelding, gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid maken er inherent deel van uit.

Talige vorming

Vorming in talen versterkt leerlingen in de kennis en het gebruik van de eigen taal en van andere talen. Ze leert leerlingen van taal genieten in zijn vele vormen. Leerlingen worden communicatief vaardiger en leren kritisch informatie te verwerven en verwerken. Ze leren ook creatief om te gaan met taal. Taalonderwijs verrijkt de interculturele vorming van een leerling. Taal is nodig om greep te krijgen op de eigen omgeving en biedt ook kansen om de meertalige en veelzijdige wereld om ons heen te verbeelden en op een gastvrije wijze te ontsluiten. De leerlingen tonen een attitude waarbij sprake is van een blijvende verwondering voor het fascinerende van taal en van openheid en respect tegenover elke vorm van talige diversiteit in het Nederlands en tegenover elke vreemde taal.

In het vak Nederlands ligt daarnaast ook een focus op abstract nadenken over taal via taalbeschouwing en over literaire teksten via literaire analyse.

Sociale vorming

Het ontwikkelen van communicatieve en relationele aspecten van vorming is van groot belang. De leerlingen leren op een gepaste en respectvolle manier talig om te gaan met gesprekspartners. Ze zijn er zich van bewust dat boodschappen op diverse manieren geïnterpreteerd kunnen worden en dus ook een verschillende impact kunnen hebben.

Culturele vorming

Er bestaat een voor de hand liggende band tussen talen en culturele vorming. Die band biedt leerlingen de mogelijkheid om cultuur en kunst via de taal te verkennen en te begrijpen. Cultuur heeft zowel een eigentijdse als een historische dimensie. Leerlingen leren de wereld kennen in zijn veelkleurige culturele diversiteit. Met die verschillende culturen zijn verschillende talen, taaluitingen en taalvariëteiten verbonden. Via culturele vorming komen ze ook in contact met het artistieke en krijgen ze oog voor de esthetische component van cultuur.

Verbeelding

Om zich te kunnen inleven in literatuur en om zelf creatief met taal om te gaan is het van belang dat leerlingen verbeeldend denken en handelen.

Gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid

Elke leerling heeft zijn plaats in de klas, op school en in de samenleving. Er is aandacht voor de eigen (thuis)taal en cultuur en die van de ander. Inzicht verwerven in taalvariatie draagt bij tot respectvol omgaan met die ander. De leerlingen staan open voor de meertalige wereld rondom hen en zien meertaligheid als een verrijking. Taal bouwt bruggen tussen mensen.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Functioneel en zelfzeker communiceren in respectvolle interactie

Groeien in taalcompetentie omvat groeien in communiceren. Leerlingen kunnen en durven zich steeds beter, passender en doelgerichter uitdrukken in het Nederlands.

Door je taalgebruik hoor je bij een groep. Taal heeft een emancipatorische functie: naarmate je taalgebruik rijker en gevarieerder wordt, krijg je toegang tot steeds meer groepen in de samenleving. Tegelijk kan je taal ook gebruiken om je eigen identiteit uit te drukken.

Van taal genieten, de beeldende kracht van taal en literatuur beleven en er creatief mee omgaan

Leerlingen plezier laten beleven aan taal kan in veel verschillende contexten. Ze leren via taal van cultuur genieten en creatief met taal om te gaan.

Leerlingen maken kennis met beeld en literatuur om hun eigen emotioneel leven te verrijken, het eigen 'ik' te ontplooiën, te positioneren, te duiden en te relativiseren of om andere perspectieven te ontdekken. Verhalen brengen leerlingen in contact met andere identiteiten en nodigen leerlingen uit om zich te verplaatsen in de denk- en leefwereld van anderen, in hun emoties, in hun cultuur.

Door middel van taal structuur brengen in de eigen gedachten en ervaringen, en ze toetsen aan eigen en andermans mens- en wereldbeeld

Taal speelt een belangrijke rol bij de uitdrukking van wat in iedere persoon omgaat: ervaringen, gedachten en gevoelens, wensen en verlangens. Die komen zowel verbaal als non-verbaal tot uiting. Leerlingen leren zichzelf beter kennen door hun gedachten en meningen uit te drukken en af te toetsen aan die van anderen.

Leerlingen leren zichzelf beter kennen en opkomen voor zichzelf: ze ontdekken en benutten hun sterktes en kwaliteiten om het beste uit zichzelf naar boven te halen. Iedereen heeft taal nodig om in de diverse culturele samenleving een eigen identiteit te ontwikkelen en andere culturele aspecten te begrijpen.

Reflecteren op de eigen taal en op de taal van anderen

Reflecteren op de taal van jezelf en van anderen speelt een belangrijke rol bij identiteitsontwikkeling. Dat kan bij het verwoorden van ambities, eigen meningen en emoties, kritisch denken, taalplezier beleven, creatief omgaan met taal enz. Het gebruik van het gepaste taalregister en het inzetten van beleefdheidsconventies zijn belangrijk voor het aanknopen en onderhouden van sociale relaties.

Taal als systeem begrijpen en toepassen

'Taal, taalgebruik en taalsysteem' staat in een nauwe relatie met 'communicatie en informatie'. Taalcompetentie gaat immers niet alleen over taalvaardigheid en over het toepassen van talige kennis, maar ook over het verwerven van kennis over taal en over het werken aan een talig bewustzijn. Die inzichten zullen de groei van die eigen taalvaardigheid ondersteunen en versterken.

3.3 Opbouw

Dit leerplan is opgebouwd uit deze componenten.

- Communicatie en informatie;
- Literatuur;
- Identiteit in diversiteit;
- Taal, taalgebruik en taalsysteem.

Het is belangrijk om de samenhang tussen de componenten te bewaken: ze zijn te onderscheiden, maar niet te scheiden. Bovendien spelen ze vaak tegelijkertijd en werken ze ook op elkaar in.

3.4 Leerlijnen

Meer gedetailleerde informatie over de samenhang binnen de graad en met de andere graden vind je op de leerplanpagina bij de [basisinformatie](#).

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Dit leerplan bouwt verder op het leerplan Nederlands van de eerste graad A-stroom.

Waar relevant verwijzen we bij de leerplandoelen naar dat leerplan.

3.4.2 Samenhang in de tweede graad

In dit schema vind je een overzicht van de verschillen tussen het leerplan Nederlands (II-Ned-d), NederlandsB+ (II-Ned'-d) en Nederlands B+S(II-NedS-d).

In dit leerplan (II-NedS-d) geldt wat in de rechterkolom van het overzicht staat.

II-Ned-d	B+II-Ned'-d	Met cesuurdoelen II-NedS-d
Communicatie en informatie		
Een geschreven tekst schriftelijk samenvatten.	Een geschreven tekst schriftelijk samenvatten. <i>Verdieping via tekstkenmerken</i>	Een geschreven tekst schriftelijk samenvatten. <i>Verdieping via tekstkenmerken</i>
		Mondelinge teksten schriftelijk of mondeling samenvatten.
Literatuur		
Analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met behulp van narratieve, retorische, poëtische en theatrale structuren en technieken.	Analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met behulp van narratieve, retorische, poëtische en theatrale structuren en technieken.	Analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met behulp van narratieve, retorische, poëtische en theatrale structuren en technieken.
	Literaire teksten met een sterkere gelaagdheid analyseren. (LPD 13)	Literaire teksten met een sterkere gelaagdheid analyseren.
		Literaire teksten verbinden met de context waarin ze ontstonden. Analyseren hoe literatuur en de plaats die ze inneemt evolueren doorheen de tijd: literair-historische achtergrond van 2 stromingen of periodes.

Identiteit in diversiteit		
Overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen onderscheiden.	Toelichten hoe verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen de betekenis en het effect van boodschappen kunnen bepalen.	Toelichten hoe verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen de betekenis en het effect van boodschappen kunnen bepalen.
		Aspecten van talige diversiteit onderscheiden in de samenleving waarin ze leven.
		Met behulp van een communicatiemodel analyseren hoe de context de betekenis van een taaluiting beïnvloedt.
Taal, taalgebruik en taalsysteem		
Het inzicht in de regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem gebruiken ter ondersteuning van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Het inzicht in de regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem gebruiken ter ondersteuning van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	Het inzicht in de regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem gebruiken ter ondersteuning van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
	Zinnen redekundig analyseren (zinsdelen onderscheiden), incl. effect van gebruik van intonatie en klemtoon ..., effect van verplaatsen, vervangen en verwijderen van zinsdelen.	Zinnen taal- en redekundig analyseren om hun inzicht in het taalsysteem te vergroten, incl. effect van gebruik van intonatie en klemtoon ..., effect van verplaatsen, vervangen en verwijderen van zinsdelen, effect van veranderen van de functie van het woord, de woordkeuze en het verschil in woordbetekenis.
	Zinnen taalkundig analyseren (woordsoorten onderscheiden + effect van veranderen van de functie van het woord, de woordkeuze en het verschil in woordbetekenis.)	

Voor de studierichting Woordkunst-drama is er een leerplan Nederlands B+S' (II-NedS'-d) dat de algemene vorming combineert met cesuurdoelen voor die studierichting.

3.4.3 Samenhang met de derde graad

Bij het beëindigen van de tweede graad van het secundair onderwijs kiezen de leerlingen opnieuw welke studierichting zij in de derde graad zullen volgen. De leerplannen Nederlands bouwen verder op de leerplannen van de tweede graad en ondersteunen de leerlingen in hun groei in taalcompetentie.

Bij het beëindigen van de tweede graad van het secundair onderwijs moeten de leerlingen opnieuw kiezen welke studierichting zij in de derde graad zullen volgen. Van de leerlingen uit deze doelgroep wordt verwacht dat ze het belang inzien van moderne vreemde talen voor hun verdere studies en hun later beroep.

Ook het leerplan van de derde graad helpt de leerlingen verder om als zelfstandige taalgebruikers te groeien. De leerplannen voor de richtingen met een pool Moderne talen of Taal en communicatiewetenschappen bouwen verder op de specifieke doelen van dit leerplan.

3.5 Aandachtspunten

Een positief talige grondhouding

Een belangrijk aspect van taalcompetentie in relatie tot identiteit is het ontwikkelen van een positieve talige grondhouding. Dat laat leerlingen toe om zelfvertrouwen rond de eigen taalcompetentie te ontwikkelen, spreek- en schrijfdurf te ontwikkelen, respectvol te communiceren en te discussiëren met anderen, het Nederlands te ontdekken, ermee te experimenteren en er creatief mee om te gaan. Bovendien maakt het hen nieuwsgierig naar taalverschijnselen en motiveert het hen om hun taalcompetentie verder te ontwikkelen, in die mate dat hun talige kennis, vaardigheden en attitudes hen ondersteunen om beter te leven, te leren en zichzelf te ontplooien in onze complexe en meertalige samenleving. Het stimuleren van een positieve talige grondhouding beschouwen we dan ook als een van de kerntaken van het onderwijs Nederlands.

Taal over alle vakken heen

In het kader van een taalbeleid is het zinvol om bij verschillende leerplandoelen vakoverschrijdend te overleggen en samen te werken. Dat kan door bv. leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, teksten uit andere vakken in te zetten, dezelfde stappenplannen en kijkwijzers te gebruiken ...

Taalcompetenties om functioneel en doelgericht te communiceren

Voor alle leerlingen geldt, hoe verschillend hun studieoriëntatie ook mag zijn, één groot gemeenschappelijk belang: dat hun taalcompetentie zich zó ontwikkelt dat ze in de vele communicatiesituaties van hun leven nu en weldra, in en buiten de school, goed kunnen functioneren.

Leerlingen leren om vaardig te communiceren in uiteenlopende situaties en leren kritisch en efficiënt met informatie omgaan. Er gaat veel aandacht naar de ontwikkeling van communicatieve vaardigheden: luisteren, kijken, spreken, lezen, schrijven, interactie en de integratie ertussen, met aandacht voor Standaardnederlands. Dat biedt de leerling meer kansen op schoolsucces en maakt contact en communicatie buiten de eigen omgeving gemakkelijker.

De leerlingen maken kennis met een breed aanbod van tekstsoorten en teksttypes, met diverse informatiebronnen, en dat via digitale en niet-digitale weg. Een uitdaging daarbij is dat veel informatie niet of nauwelijks gecontroleerd is op correctheid of op objectiviteit. De leerplandoelen Nederlands ondersteunen de leerlingen om effectieve en kritische informatieverwerkers en -verspreiders te worden.

De tabellen bij de vaardigheden vermelden de kenmerken en minimumvereisten voor de teksten. Voor de receptieve vaardigheden bakenen ze de moeilijkheidsgraad van de aangeboden teksten af. Voor productie en interactie gaat het naast afbakening ook om minimumvereisten voor teksten die leerlingen produceren. Die kenmerken en minimumvereisten vormen een leidraad bij de tekstkeuze en bij het opstellen van evaluatiecriteria.

Creatief met taal

Goed taalonderwijs spreekt de creativiteit van leerlingen aan en doet hen het plezier van taal ervaren. Je biedt zoveel mogelijk diverse teksten aan, zoveel mogelijk via een geïntegreerd aanbod, in verschillende componenten van het onderwijs Nederlands. Via fictie vragen we aandacht voor het (inter)culturele, voor het esthetische en voor de kracht van verbeelding. Ze leven zich in fictieve en ongekende werelden in. Allerlei maatschappelijke onderwerpen worden zo ook bespreekbaar gemaakt. Fictionele teksten laten de leerling toe om greep te krijgen op de werkelijkheid of bieden de mogelijkheid om eraan te ontsnappen.

Taalbeschouwing en woordenschatverwerving

Je kan specifiek aan de doelen taalbeschouwing werken. Leren over taal houdt reflectie in en gebeurt vanuit een doelbewuste communicatieve aanpak en strategie. Een systematische aanpak kan nodig zijn. Voor bepaalde delen van het taalsysteem kan echter een occasionele aanpak voldoende zijn. Ook strategieën, als deel van het taalsysteem, kan je geïntegreerd oefenen. Dat kan dus betekenen dat leerlingen nadenken over het taalsysteem dat ze hebben gebruikt bij een bepaalde communicatieve handeling of dat ze iets leren over hoe anderen in concrete situaties een opdracht hebben uitgevoerd. Daarbij is ook aandacht voor taalzorg (zowel mondeling als schriftelijk) belangrijk, waarbij rekening wordt gehouden met de communicatieve situatie. Het inzicht in een taalsysteem ondersteunt leerlingen bij het verwerven van het Standaardnederlands en van andere talen. Je kan daarbij de thuistaal inzetten.

Je besteedt expliciet aandacht aan woordenschatverwerving. Je stimuleert een uitgebreide en diepgaande woordenschatkennis door de lat hoog te leggen via expliciete en doordachte instructie. Je vertrekt bijvoorbeeld vanuit rijke en relevante thema's en je gebruikt actieve werkvormen die zowel brede als diepgaande woordenschatkennis bevorderen.

Strategieën inzetten

De strategieën krijgen bijzondere aandacht. Ze komen ook expliciet aan bod in andere taalvakken. Een goede beheersing van strategieën helpt de leerlingen om zowel in taalvakken als in niet-taalvakken efficiënt met tekst om te gaan. Het is daarom belangrijk dat er afspraken gemaakt worden tussen de vakken om transfer mogelijk te maken en te stimuleren.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Communicatie en informatie

Minimumdoelen, cesuurodoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten met deze kenmerken.

1ste graad: I-Ned-a LPD 1

Wenk: De leerlingen ontwikkelen doelgerichte strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te identificeren, met als doel een dieper begrip van teksten te verwerven. Dit doel omvat niet alleen luisteren en lezen, maar ook kijken, waarbij ook beeldtaal een rol speelt.

Wenk: Zorg voor een rijke variatie aan teksten binnen de verschillende tekstsoorten (bv. [informatief](#), [opiniërend](#), [narratief](#), [prescriptief](#), [persuasief](#)) met diverse tekstdoelen (bv. overtuigen, informeren, genieten van, mening geven, aanzetten tot, emotie opwekken). Het functioneel inzetten van authentieke en [rijke teksten](#), ook uit andere vakken, kan de betrokkenheid van de leerlingen vergroten.

Wenk: Het is waardevol om aandacht te schenken aan uiterlijke kenmerken van teksten, zoals die in kranten of op het internet te vinden zijn. Probeer ook oog te hebben voor misleidende communicatie zoals fake news, publireportage, phishing en hoe dit kan worden besproken in functie van tekstbegrip.

Wenk: Overweeg differentiatie in moeilijkheidsgraad door variërende ondersteuning en opdrachten aan te bieden in relatie tot de complexiteit van de tekst. Bv. bij een tekst met een hogere [informatiedichtheid](#) of met meer minder [frequente](#) woorden kan je eenvoudige vragen stellen en omgekeerd. Je kan leerlingen aanmoedigen om zelfstandig de gepaste lees-, kijk- en luisterstrategieën in te zetten.

LPD 2 De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten met deze [kenmerken](#).

Samenhang tweede graad: I-II-III-GFL LPD 21

1ste graad: I-Ned-a LPD 2

Duiding: Het gaat er hier om dat leerlingen gericht kunnen zoeken naar informatie die ze nodig hebben om het lees-, luister- of kijkdoel te realiseren. De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.

Wenk: Je kiest voor voldoende variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (bv. [argumentatief](#), [informatief](#), [opiniërend](#), [narratief](#), [prescriptief](#), [persuasief](#)) met diverse tekstdoelen bv. overtuigen, informeren, genieten van, mening geven, aanzetten tot, emotie opwekken.

Wenk: Je werkt best met authentieke, [rijke teksten](#) zodat de opdrachten betekenisvol zijn voor de leerlingen en functioneel ingezet worden. Teksten uit andere vakken bieden ook kansen.

Wenk: Je kan gerichte leeractiviteiten aanreiken om informatie te verwerken zoals schema, tabel, grafiek, diagram, tekening, mindmap, kolommenschema, storyboard, info graphics. Je geeft de leerlingen keuzevrijheid.

Wenk: Je kan de leerlingen volgens een stappenplan laten werken: info selecteren, analyseren, relateren, concluderen, structureren.

Extra: Je kan de leerlingen de informatie laten beoordelen op [betrouwbaarheid](#), [correctheid](#) en [bruikbaarheid](#). Het is belangrijk om die drie aspecten in samenhang te laten onderzoeken. Bij het selecteren van relevante informatie is het kritisch bevragen van de inhoud en van de bron belangrijk.

Extra: Je kan ook denken aan gelaagdheid van teksten zoals relatie tussen tekstdoel, vormelijke elementen en inhoud, ironie, symboliek. Je nodigt de leerlingen uit om hierbij meerdere perspectieven te hanteren. Je besteedt voldoende aandacht aan misleidende communicatie, bv. fake news, publireportage. Dat betekent o.m. dat leerlingen intenties, opvattingen en waardeoordelen uit een tekst kunnen halen,

zowel individueel als meer cultureel bepaalde ideeën. Daarnaast kunnen leerlingen bewust reflecteren over de inhoud van gesproken en geschreven teksten.

Extra: De leerlingen kunnen relevante informatie uit verschillende bronnen verwerken en gestructureerd samenbrengen. Je kan gerichte leeractiviteiten aanreiken om informatie te verwerken zoals schema, tabel, grafiek, diagram, tekening, mindmap, kolommenschema, storyboard, info graphics. Je geeft de leerlingen keuzevrijheid. De leerlingen werken bv. volgens een stappenplan: info selecteren, analyseren, relateren, concluderen, structureren.

LPD 3 De leerlingen spreken en schrijven doelgericht (minimumvereisten).

1ste graad: I-Ned-a LPD 3

Wenk: Het gaat hier zowel om teksten die vanuit persoonlijke als vanuit meer formele doeleinden geproduceerd worden. Voorbeelden: mail, instructie, verslag, uitnodiging, uitleg over een leerstofonderdeel, memo, presentatie, post op sociale media, affiche, poster, geanimeerd filmpje, mailing, nieuwsbrief ...

Wenk: Je geeft zoveel mogelijk schrijf- en spreekkansen. Je kan verschillende vaardigheden combineren. Ook literatuur biedt kansen om de leerlingen te laten spreken en schrijven.

Wenk: Het is zinvol om leerlingen kritisch te leren omgaan met actuele technologische ontwikkelingen. Zo help je leerlingen die hulpmiddelen verantwoord te gebruiken.

Wenk: Het is belangrijk om leerlingen voldoende leerkansen te geven zodat het eindproduct beter wordt, bv. gefaseerd werken via verschillende versies van het schrijfproduct, leerlingen vormen elkaars doelpubliek, gaan samen inhouden verkennen en linken aan doelen en criteria ... De nadruk ligt daarbij niet alleen op het product, maar ook op het proces.

Extra: Je kan de leerlingen helpen om de bronvermelding te noteren volgens de methode die op de school in het kader van taal- en talenbeleid is afgesproken. We kunnen leerlingen leren om de bronvermelding consequent te vermelden volgens de afgesproken vormvereisten.

LPD 4 De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.

Samenhang tweede graad: II-CoTa-d LPD 6+

1ste graad: I-Ned-a LPD 4

Wenk: Je kan de leerlingen technieken laten inzetten om creatief met taal om te gaan, bv. gebruiken van lay-out, rijm, ritme, humor en stijlfiguren, het opbouwen van spanning, het spelen met tijd en ruimte, het toepassen van verteltechnieken, het spelen met beeld en taal, het mixen van talen.

Wenk: Je kan de leerlingen laten spelen met taal bv. een affiche, een slogan, een flyer, een bericht op sociale media ontwerpen, alsook bv. een liedjestekst bewerken, een theaterfragment of een gedicht (her)schrijven, een film- of toneelscenario schrijven, een stripverhaal schrijven, een podcast maken.

Extra: Je kan de leerlingen hun waardering laten uitdrukken voor de creaties van

anderen.

LPD 5 De leerlingen vatten doelgericht een geschreven tekst (kenmerken geschreven tekst) schriftelijk samen (minimumvereisten samenvatting).

Wenk: De essentie van de tekst vatten kan door kernwoorden en kernzinnen te identificeren.

Wenk: Je kan de leerling helpen bij het zoeken naar een voor hem geschikte techniek om een tekst samen te vatten.

Extra: Je kan voor deze leerlingen kiezen om met teksten te werken met andere tekstkenmerken, bv. waarbij het onderwerp een vrij algemene inhoud betreft en al verder afstaat van de eigen leefwereld; met een complexere structuur en minder herkenbare samenhang.

Extra: Je kan de leerlingen helpen om de bronvermelding te noteren volgens de methode die op de school in het kader van taal- en talenbeleid is afgesproken. We kunnen leerlingen leren om de bronvermelding consequent te vermelden volgens de afgesproken vormvereisten.

LPD 6 + De leerlingen vatten doelgericht mondelinge teksten (kenmerken) schriftelijk of mondeling samen (minimumvereisten samenvatting).

Wenk: De essentie van de tekst vatten kan door kernwoorden en kernzinnen te identificeren.

Wenk: Je kan de leerling helpen bij het zoeken naar een voor hem geschikte techniek om een tekst samen te vatten.

Extra: Je kan voor deze leerlingen kiezen om met teksten te werken met andere tekstkenmerken, bv. waarbij het onderwerp een vrij algemene inhoud betreft en al verder afstaat van de eigen leefwereld; met een complexere structuur en minder herkenbare samenhang.

LPD 7 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie (tekstkenmerken en minimumvereisten).

1ste graad: I-Ned-a LPD 5

Duiding: Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context. In sommige gevallen kan het evenwel ook onvoorbereid.

Wenk: Je besteedt best voldoende aandacht aan formele contexten, ook via online communicatie bv. (video)chat, sociale media.

Wenk: Je kan dit doel aanwenden om met de leerlingen toe te werken naar een verbindende (waarneming, behoefte, gevoel, verzoek) en constructieve communicatiestijl waarbij ze actief luisteren en ik-boodschappen formuleren.

Wenk: Beleefdheidsconventies en het bewustzijn van culturele verschillen kunnen hier een plaats krijgen. Je kan een link leggen met de component identiteit in diversiteit. Ook expliciete aandacht voor non-verbale communicatie en het effect

ervan krijgen hier een plaats.

LPD 8 + De leerlingen beargumenteren mondeling een eigen mening.

1ste graad: I-Ned-a LPD 6+

Wenk: Je kan de leerlingen een kritische houding laten aannemen, ook ten opzichte van hun eigen mening door hen bv. verschillende perspectieven te laten innemen, feiten en meningen te laten onderscheiden, hun eigen mening in vraag te stellen en te onderbouwen, veralgemeningen en stereotyperingen te laten doorprikken ...

Wenk: Je kan ook focussen op talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit aan te duiden, bv. door beeldspraak, gekleurd woordgebruik (connotaties) ... te gebruiken.

4.2 Literatuur

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 9 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.

1ste graad: I-Ned-a LPD 8

Duiding: Dit doel focust op literatuurbeleving. De leerlingen maken kennis met literaire teksten door te ervaren wat de teksten met hen doen, hoe ze hen beroeren. Dit doel beoogt noch zuiver tekstbegrip noch literaire analyse; daarom zijn er geen kenniselementen in die zin opgenomen.

Wenk: Je laat leerlingen het best kennismaken met veel verschillende soorten teksten. Voorbeelden: verhalen, poëzie, literaire fragmenten, (kort)film, strips, jeugdtheater, jeugd- en adolescentenboeken, games ... Je kan leerlingen uitdagen om op verschillende manieren hun leeservaring te verwerken.

Wenk: Ook bij lezen en luisteren krijgen beelden en het non-verbale/het kijken best ook een plaats. De leerlingen leren kijken, leren met beelden omgaan, leren die beelden 'lezen', begrijpen en interpreteren en ze ontdekken dat die beelden vaak aanvullende informatie geven of de boodschap verduidelijken.

Wenk: Je kan de leerlingen leren om zich af te vragen waarom sommige aspecten van de tekst hen aanspreken, waarom ze zich identificeren met een bepaald personage, in welke zin ze gelijkaardige ervaringen al hebben meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingvorm of stijl hen aanspreekt ... Zo kunnen leerlingen hun identiteit verder ontwikkelen via bijvoorbeeld empathisch vermogen, waarden herkennen, erkennen, confronteren, verbeelden.

LPD 10 De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, poëtische en theatrale structuren en technieken.

Samenhang tweede graad: II-EngS-d LPD 10; II-FraS-d LPD 10; II-Ned'-d LPD 9

Wenk: Waar het kan, kan de leerling verbanden leggen tussen de technieken en de

beleving of interpretatie van literaire teksten.

Extra: Je kan er ook voor kiezen om leerlingen met nog andere literaire stromingen of periodes te laten kennismaken dan de middeleeuwse literatuur, romantiek en realisme.

LPD 11 De leerlingen analyseren literaire teksten met een sterkere gelaagdheid.

Wenk: Elementen van sterker gelaagde teksten: verwevenheid van personages, verschillende verhaallijnen, met feedback en feedforward, verschillende betekenislagen, gelaagdheid van het thema, open einde, vanuit meer vertelperspectieven.

LPD 12 De leerlingen analyseren hoe literatuur en de plaats die ze inneemt in de maatschappij evolueren doorheen de tijd.

★ Literair-historische achtergrond uit twee stromingen of periodes.

Adaptatie

Duiding: De tekst staat centraal. De maatschappelijke context (politieke, sociale, economische), de multimediale vormgeving en de literair-historische achtergrond staan ten dienste van de tekst en zijn dus geen doel op zich.

Wenk: Je kan vanuit het heden of het verleden vertrekken, bv. vanuit de neoromantiek, het neorealisme, het surrealisme of vanuit recentere stromingen en fenomenen. We streven niet naar een chronologische opbouw, maar om houdingen tegenover de werkelijkheid waarvan de literaire werken getuige zijn.

Wenk: Visies op en functies van literatuur zoals autonomie (l'art pour l'art), engagement (literatuur en wereldverbetering, literatuur als volksverheffing), entertainment, literatuur als onderdeel van identiteitsontwikkeling kunnen hier aan bod komen.

Wenk: De tekst staat centraal. De maatschappelijke context (politieke, socio-culturele, economische), de multimediale vormgeving en de literair-historische achtergrond staan ten dienste van de tekst en zijn dus geen doel op zich.

Wenk: Visies op en functies van literatuur zoals autonomie (l'art pour l'art), engagement (literatuur en wereldverbetering, literatuur als volksverheffing), entertainment, literatuur als onderdeel van identiteitsontwikkeling kunnen hier aan bod komen.

LPD 13 De leerlingen gaan in interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden.

Samenhang tweede graad: I-II-III-GFL LPD 11, 12

Wenk: Interactie mag breed opgevat worden: het kan gaan om de interactie met de auteur(s) van een werk, met andere leerlingen, (recensenten via) recensies, specialisten, bloggers ... Het doet een appèl op wederzijds begrip voor andere opvattingen en waarden en laat leerlingen reflecteren over de relativiteit van hun eigen denkkader.

Wenk: De leerlingen kunnen bv. een aspect uit een verhaal met informatie uit een niet-fictionele bron vergelijken, confronteren en op die manier het thema uit het verhaal aan de realiteit koppelen. Dat kan via rollenspelen, filmpje, interview, collage, poster, 'booksnaps' ...

4.3 Identiteit in diversiteit

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 14 De leerlingen geven overeenkomsten en verschillen aan in taaluitingen, taalvariëteiten en talen en lichten toe hoe die de betekenis en het effect van boodschappen kunnen bepalen.

- ★ Standaardtaal, nationale, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten in het Nederlands

Samenhang tweede graad: II-CoTa-d LPD 1+

1ste graad: I-Ned-a LPD 9

Wenk: Het inzicht in gelijkenissen en verschillen tussen talen kan leerlingen ondersteunen bij het leren van talen: de thuistaal kan een plaats krijgen bij het verwerven en gebruiken van het Standaardnederlands en van andere talen. Ook de verworven schooltalen en de variaties binnen het Nederlands kunnen aan bod komen.

Wenk: Het is niet de bedoeling dat leerlingen exhaustief taalsystemen met elkaar vergelijken. Het betreft eerder een exemplarisch inzicht in taalvariatie. Dat inzicht kan ertoe bijdragen dat leerlingen respect hebben voor de identiteit van anderen. Het betreft:

- variëteiten binnen de standaardtaal zoals Belgisch-Nederlands, Nederlands-Nederlands en eventueel Surinaams-Nederlands;
- variëteiten afhankelijk van de communicatieve situatie;
- overeenkomsten en verschillen tussen streektalen/dialecten;
- overeenkomsten en verschillen tussen gebruikte schooltalen (Frans, Engels en eventueel Duits) met betrekking tot aspecten zoals zinsconstructie, lidwoord, figuurlijk taalgebruik.

LPD 15 De leerlingen illustreren sociologische aspecten in taal:

- **cultuurgebonden aspecten van verbale en non-verbale communicatie;**
- **beleefdheidsconventies en register.**

Wenk: Je vertrekt het best vanuit de leefwereld van de leerlingen. Ze delen eigen ervaringen.

Wenk: De effecten van non-verbale communicatie kunnen ook aan bod komen: de lichaamstaal, de gezichtsuitdrukking, het voorkomen ... bepalen in hoge mate of en hoe de boodschap overkomt. Leerlingen leren welk effect die hebben en passen die kennis ook toe als ze zelf communiceren.

Wenk: Om het belang van taalregisters en beleefdheidsconventies en het effect ervan te benadrukken, kan je leerlingen stimuleren om zelf verschillende taalregisters en

beleefdheidsconventies te gebruiken in verschillende communicatieve situaties. Dat kan zowel receptief als productief via bv. rollenspel, vergelijken van register in verschillende kanalen, manieren om een directieve boodschap te geven via vragen en mededelingen.

Extra: Je kan ook de stereotypering op basis van taal behandelen. Je kan hiertoe vertrekken van stripverhalen, reclame, soaps of satirische tv-programma's waar een sterke link gelegd wordt tussen iemands taalgebruik en eigenschappen die daar los van staan, zoals karaktereigenschappen

Extra: Je kan rond voorbeelden werken van taal als inclusie of exclusie: jongerentaal, vaktaal (juristen, dokters, leraren ...), elitair taalgebruik, regiolecten ... Leerlingen maken zo kennis met bedoelde en onbedoelde effecten van taal(gebruik).

Extra: Je kan ook de mogelijkheden verkennen van het spanningsveld en de wederzijdse beïnvloeding van taalnorm-taalgebruik: het ontstaan van regionale taalvariëteiten binnen het Standaardnederlands, gebruik van 'hun' versus 'hen', 'groter dan' versus 'groter als', verdwijnen van zwakke en sterke werkwoorden, het veranderen van genus, discussie rond taalverandering ...

LPD 16 De leerlingen lichten gelijkenissen en verschillen tussen talen toe om hun inzicht in taalfamilies te vergroten.

- ★ Syntactische aspecten
- Lexicale aspecten

LPD 17 De leerlingen analyseren met behulp van een communicatiemodel hoe de context de betekenis van een taaluiting beïnvloedt.

Samenhang tweede graad: II-CoTa-d LPD 2+, K1

Wenk: Je kan analyseren hoe de context bepaalt of je iets letterlijk of figuurlijk dient te interpreteren. Bv. "het tocht hier", "het is vijf voor twaalf", "het is hier koud" (leraar – leerling), 'taalvoutjes', vormen van humor.

Wenk: Je kan non-verbale elementen in communicatie analyseren, zoals lichaamstaal. Bv. hoe kan een bepaalde gezichtsuitdrukking de betekenis van een sarcastische opmerking versterken of verzachten?

Wenk: Je kan moderne communicatievormen in de analyse meenemen. Bv. hoe de toon van een e-mail de interpretatie van de boodschap kan beïnvloeden en hoe emoji's de emotionele lading kunnen veranderen.

Wenk: Je kan leerlingen laten onderzoeken hoe verschillende culturele en subculturele achtergronden de interpretatie van taal beïnvloeden. Bv. hoe wordt een bepaalde straattaaluiting begrepen binnen de eigen culturele context en daarbuiten?

Wenk: Je kan ook van actuele gebeurtenissen bespreken die een invloed hebben op de interpretatie van bepaalde uitdrukkingen die voor het nieuwsfeit nog een andere betekenis hadden. Bv. Elkaar de hand schudden, had tijdens de coronapandemie een andere connotatie.

4.4 Taal, taalgebruik en taalsysteem

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 18 De leerlingen passen inzicht in **taalgebruik** toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Samenhang tweede graad: II-CoTa-d LPD 5+

1ste graad: I-Ned-a LPD 11

Duiding: Bij dit doel werk je ook met aandacht voor:

- verbale en non-verbale communicatie, effecten van het non-verbale en het gebruik van visuele ondersteunende elementen zoals bewegende beelden;
- beleefdheidsconventies en registers van formeel tot informeel;
- conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes respecteren.

Wenk: Deze taalhandelingen kunnen inspirerend werken, bv. beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken.

LPD 19 De leerlingen benoemen kenmerken van het **taalsysteem** en passen inzicht erin toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

1ste graad: I-Ned-a LPD 10

Wenk: Het inzicht in een taalsysteem kan leerlingen ondersteunen bij het leren van talen: de eigen meertaligheid kan een plaats krijgen bij het verwerven van het Standaardnederlands.

Wenk: Metalinguïstische kennis en vaardigheden, aangepast aan het abstractievermogen van de leerling, kunnen belangrijk zijn om tot duurzame taalverwerving te komen: ze laten toe om gelijkenissen en verschillen te zien tussen verschillende taalsystemen en om daar op de juiste manier mee om te gaan bij het leren van een taal. 'De taal leren' en 'over de taal' leren gaan hand in hand. Zonder kennis van metataal is reflectie over het wezen en het functioneren van taal moeilijk.

LPD 20 De leerlingen analyseren zinnen redekundig om inzicht te krijgen in zinsdelen en zinsoorten, en het effect op de betekenis van boodschappen door

- het verplaatsen, vervangen en verwijderen van zinsdelen;
- intonatie en klemtoon.

Samenhang tweede graad: II-EngS-d LPD 14; II-FraS-d LPD 14; II-Ned'-d LPD 17+

Wenk: Dit doel nodigt uit om taal op een creatieve manier te gebruiken. De leerlingen ontdekken op die manier nuances, leren zinnen interpreteren ...

LPD 21 De leerlingen analyseren zinnen taalkundig om inzicht te krijgen in woordsoorten, en het effect op de betekenis van boodschappen door

- de functie van het woord te veranderen;

- de woordkeuze;
- het verschil in woordbetekenis.

Samenhang tweede graad: II-EngS-d LPD 13; II-FraS-d LPD 13; II-Ned'-d LPD 18+

Wenk: Dit doel nodigt uit om taal op een creatieve manier te gebruiken. De leerlingen ontdekken op die manier nuances, leren zinnen interpreteren ...

LPD 22 De leerlingen analyseren taal- en redekundige aspecten van het taalsysteem om hun inzicht in het taalsysteem te vergroten.

- ★ Fonologisch domein: stemloze en stemhebbende medeklinker, articulatie
- Morfologisch domein: overgankelijk en onovergankelijk werkwoord, woordsoorten
- Syntactisch domein: genus (de-woord, het-woord, mannelijk, vrouwelijk, onzijdig), getal, woordvolgorde (hoofd- en bijzinsvolgorde, tangconstructie), werkwoordelijke eindgroep, betrekkelijke bijzin en antecedent, zinsdelen

Wenk: Bij deze leerplandoelen kan je leerlingen zinnen taal- en redekundig laten ontleden.

LPD 23 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen. (tekstkenmerken en minimumvereisten)

1ste graad: I-Ned-a LPD 13

Duiding: Woordenschatverwerving is een proces en gebeurt van receptief naar productief. Het is belangrijk dat leerlingen voldoende woordenschat beheersen om over behandelde onderwerpen mee te praten. Ze leren variëren in woordenschat, synoniemen gebruiken, ze worden trefzeker in woord- en taalgebruik.

Wenk: Naast aandacht voor Standaardnederlands en voor het dagelijks taalgebruik van de leerling, kan ook aandacht besteed worden aan specifieke taalregisters zoals school- en vaktaal en voor frequente en laagfrequente woorden.

Wenk: Samenwerken met andere vakken kan dit doel ondersteunen door bv. een tekst uit een ander vak aan te bieden, leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, bv. bij presentaties.

Wenk: Je kan leerlingen stimuleren om in authentieke, rijke teksten en vanuit verschillende contexten bij nieuwe woorden stil te staan, na te denken over de betekenis in die tekst of context. Woordleerstrategieën inzetten zal hun tekstbegrip verhogen en hun taal verrijken.

Zelf een woord uitleggen aan een ander behoort ook tot doelgerichte communicatie, als je merkt dat de voorkennis bij de ander onvoldoende is.

Wenk: Bij woordenschatverwerving kan je een expliciete link leggen met connotatie en denotatie.

LPD 24 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

1ste graad: I-Ned-a LPD 12

Duiding: Het gaat over het inzetten van die strategieën die de leerlingen zelf nodig hebben voor de doelgerichte communicatie. Dat is niet noodzakelijk voor elke leerling dezelfde strategie.

Wenk: Strategieën bij de receptieve vaardigheden:

- met lees- en luisterdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- inhoud voorspellen;
- verbale en non-verbale communicatie en non-verbaal gedrag herkennen;
- effecten van non-verbaal gedrag en van multimediale elementen herkennen;
- hoofd- en bijzaken onderscheiden en gedachtegang reconstrueren ;
- lay-out, afbeeldingen en visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- vragen stellen;
- tussentijds samenvatten;
- bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is;
- gepaste manier van lezen/luisteren inzetten: oriënterend, globaal, zoekend, intensief, kritisch of genietend lezen/luisteren;
- ...

Wenk: Strategieën om betekenissen te achterhalen via

- de context (visuele en tekstuele);
- woorddelen;
- taalverwantschap;
- betekenisonderhandeling;
- talige hulpmiddelen bv. verklarend of vertaalwoordenboek, thuistaal inzetten, vertaalsoftware.

Wenk: Strategieën bij de productieve vaardigheden:

- met spreek- en schrijfdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- met de ontvanger rekening houden, bv. door het gepast inzetten van lichaamstaal;
- rekening houden met effecten van non-verbaal gedrag;
- visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- talige hulpmiddelen gebruiken, bv. spreek- en schrijfkaders, spreek- en schrijfplan, spellingcorrector, uitspraakhulpmiddelen, woordenboek;
- lay-out, tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken;
- eigen tekst nakijken;
- respecteren van conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes;
- ...

Wenk: Strategieën bijkomend bij de interactie:

- met de doelen van de interactie rekening houden;
- op wat de ander zegt of schrijft inspelen;
- de ander laten uitspreken;
- op een gepaste manier het woord vragen of nemen;
- elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten;
- het register op de ontvanger afstemmen;

- taalgebruik aan de ontvanger aanpassen;
- vragen om hulp of opheldering zoals trager spreken, herhalen of om herhaling vragen, herformuleren, doorvragen en zelf hulp of opheldering bieden;
- actieve luisterhouding aannemen;
- creatief denken;
- zich inleven;
- ...

Wenk: De leerlingen zetten strategieën in als de communicatie het doel of de doelgroep dreigt niet te bereiken. Het gaat dan bv. om deze strategieën:

- zinnen herlezen;
- boodschap opnieuw beluisteren;
- achtergrondruis uitschakelen of zich afzonderen;
- om herhaling vragen, zich afzonderen;
- herhalen of om herhaling vragen, doorvragen, herformuleren, zelf hulp/ opheldering bieden;
- een talig hulpmiddel gebruiken;
- de communicatie uitstellen naar een later moment;
- ...

5 Lexicon en pop-ups

5.1 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de begrippen die in het leerplan worden gebruikt. Die verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Adaptatie

Een literaire adaptatie is een bewerking van een tekst. Het kan hierbij gaan om de omzetting van een oorspronkelijke tekst in een andere tekst, of om het omzetten van een tekstueel geheel naar een ander medium (bijvoorbeeld de bewerking van een roman tot een toneelstuk, van een roman tot een film enz.).

Argumentatieve teksten

In argumentatieve teksten voert de schrijver of spreker argumenten aan ter ondersteuning van een stelling of standpunt, bv. betoog.

Beleefdheidsconventies

Beleefdheidsconventies zijn alle (impliciete) afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten. Daaronder kunnen vallen: het gepaste stemvolume gebruiken, op een geschikt moment het woord nemen, interesse tonen in wat gezegd wordt ...

Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate van eerlijkheid en geloofwaardigheid van een tekst. Cruciaal voor de beoordeling van een tekst op betrouwbaarheid is de mogelijkheid om te kunnen controleren waar de tekst en de informatie in de tekst vandaan komen. (Wat is de bron? Wie is de auteur? Wat is het doel van de tekst? Wanneer kwam de tekst tot stand?)

Bruikbaarheid

Bruikbaarheid is de mate van geschiktheid van de tekst voor een bepaald doel of publiek.

Communicatiemodel

Het communicatiemodel kan gebruikt worden om elke communicatiesituatie te analyseren, een taalhandeling voor te bereiden, te begrijpen en te evalueren. Bij het communicatiemodel gebruik je negen vragen: Wie is de zender? Wat is de boodschap? Waarover gaat de boodschap? Wat is de relatie van de boodschap tot de werkelijkheid? Wie is de ontvanger? Wat is de bedoeling van de communicatie? Hoe wordt er gecommuniceerd? In welke context (of situatie) wordt er gecommuniceerd? Wat is het kanaal? Wat is het effect?

Correctheid

Correctheid is de mate waarin de tekst vrij is van fouten. Het gaat daarbij in eerste instantie om de inhoud van de tekst: is wat in de tekst staat feitelijk juist? Maar het kan bv. ook gaan om morele, sociale, politieke, taalkundige ... correctheid.

Doelgericht

Doelgericht slaat op het feit dat de taalgebruiker via het begrijpen of het produceren van talige boodschappen bepaalde doelen probeert te bereiken. Om geslaagd te communiceren houdt hij rekening met de communicatieve situatie. De verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief) worden afgemeten aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast is bereikt. Dat gebeurt bij voorkeur in betekenisvolle, authentieke of semi-authentieke situaties.

Frequente woorden

Frequente woorden zijn woorden die op heel regelmatige basis in de dagelijkse omgang worden gebruikt. Minder frequente woorden zijn woorden die af en toe worden gebruikt en waarvan het abstractieniveau doorgaans hoger ligt.

Hoofdgedachte

De hoofdgedachte is het belangrijkste wat over het onderwerp gezegd wordt. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker of schrijver probeert over te brengen en die je in één of twee zinnen kan weergeven.

Hoofdpunten

De hoofdpunten zijn alle inhoudelijke elementen die ondersteunend zijn voor die hoofdgedachte.

Informatiedichtheid

Informatiedichtheid is de hoeveelheid informatie die een tekst bevat in verhouding tot de lengte van de tekst: een tekst waarin de informatie heel compact wordt aangeboden, heeft een hoger informatiedichtheid dan een lange tekst met diezelfde informatie.

Informatieve teksten

Informatieve teksten zijn teksten waarin voornamelijk feitelijke informatie wordt meegedeeld, bv. krantenbericht.

Interactie

Interactie is een vorm van directe communicatie waarbij er een onmiddellijke wisselwerking mogelijk is, met een zekere mate van onvoorspelbaarheid en spontaneïteit.

Literaire teksten

Literaire teksten zijn schriftelijke of mondelinge teksten die een esthetische waarde hebben en die vaak een emotioneel effect bij de ontvanger beogen. Literaire teksten dienen in brede zin te worden geïnterpreteerd. Het kan daarbij zowel over cartoon, graphic novel, lied(tekst), film(tekst), brief, essay, slam poetry, autobiografie, roman ... als over mengvormen gaan.

Multimediale elementen

Multimediale vormgeving is de manier waarop een (literaire) tekst is bewerkt met diverse elementen tot beeld, geluid of animatie.

Multiperspectiviteit

Een fenomeen bestuderen vanuit verschillende perspectieven (maatschappelijke domeinen, tijd, ruimte, standplaatsgebondenheid en betrokken actoren) om het in zijn complexiteit te begrijpen, te analyseren of te beoordelen.

Narratieve teksten

Narratieve teksten zijn verhalende teksten, bv. Reisverhaal.

Onderwerp (van de tekst)

Het onderwerp van de tekst geeft in één of enkele woorden weer waarover de tekst gaat.

Opiniërende teksten

Opiniërende teksten zijn teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft, bv. review.

Persuasieve teksten

Persuasieve teksten hebben tot doel de lezer of luisteraar te overtuigen van een mening, boodschap, standpunt om daarmee zijn gedachten te beïnvloeden, bv. reclameboodschap.

Prescriptieve teksten

Prescriptieve teksten hebben tot doel het handelen van de ontvanger te sturen, bv. Recept.

(taal)Register

De term 'taalregister' verwijst naar taalgebruik dat gebonden is aan een bepaalde situatie, waarbij het zowel om lexicale als om syntactische elementen kan gaan.

Rijke teksten

Rijke teksten zijn authentieke teksten, goed geschreven teksten waarin een auteur zijn volle taalpotentieel benut. Ze zijn niet aangepast aan onderwijsdoeleinden. Rijke teksten komen voor in diverse bronnen (boeken, tijdschriften, kranten ...). Je herkent ze aan gevarieerd taalgebruik en uitgebreide woordenschat.

Schooltaal(woord)

Een schooltaalwoord is een woorden dat specifiek in onderwijsleersituaties wordt gebruikt. Daarbij gaat het zowel om vakbegrippen (vaktaalwoorden) als om meer algemene abstracte begrippen.

Tekststructuur

De tekststructuur is de opbouw van de tekst bv. met inleiding, midden, slot, illustratie en (tussen)titels, opsommingstekens, witregel.

5.2 Pop-ups

Kenmerken - Teksten receptieve vaardigheden

Teksten
Grote variatie aan tekstsoorten met inbegrip van argumentatieve teksten
Onderwerp
Vrij algemene inhoud
Structuur/Samenhang
Herkenbare structuur
Herkenbare samenhang
Langere, samengestelde zinnen
Teksten met een minder duidelijke lay-out
Tempo en vlotheid
Normaal spreektempo
Informatiedichtheid
Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
Woordenschat
Frequente en minder frequente woorden
Figuurlijk taalgebruik
Standaardnederlands

Minimumvereisten samenvatting

Verzorgd taalgebruik/taalvariëteit
Taal afgestemd op het doel en de doelgroep
Structuur/Samenhang
Herkenbare tekstopbouw
Herkenbare tekststructuur
Herkenbare tekstverbanden
Herformulering op het vlak van woordgebruik en zinsbouw

Minimumvereisten - Teksten productieve vaardigheden

Teksten

Grote variatie aan tekstsoorten
Onderwerp
Vrij algemene inhoud
Uiterlijke kenmerken
Gepaste lay-out
Gepast register, van formeel tot informeel
Verzorgd taalgebruik/taalvariëteit
Standaardnederlands, met aandacht voor woordkeuze, uitspraak, intonatie, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, (vorm)correctheid en vlotheid
Gepaste lichaamstaal
Beleefdheidsconventies
Talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken; modaliteit
Structuur/Samenhang
Herkenbare tekstopbouw
Gepaste en herkenbare tekststructuur
Tekstopbouwende elementen
Herkenbare tekstverbanden
Gepaste conventies m.b.t tekstsoorten en teksttypes
Informatiedichtheid
Gemiddelde informatiedichtheid
Woordenschat
Frequente en minder frequente woorden Figuurlijk taalgebruik, Standaardnederlands
Ondersteuning
Met behulp van ondersteunende middelen

Woordenschat – tekstkenmerken en minimumvereisten

Woordenschat - receptie
Frequente en minder frequente woorden Figuurlijk taalgebruik Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten
Woordenschat – productie en interactie
Frequente en minder frequente woorden Figuurlijk taalgebruik

Narratieve, poëtische en theatrale structuren en technieken

Literatuur	
Algemene kenmerken	<i>fictie - non-fictie</i> grote variatie aan genres
Literaire stromingen en periodes	middeleeuwen romantiek realisme
Vormelementen, stijlen en stijlfiguren	<i>beeldspraak</i> <i>vergelijking</i> + personificatie metafoor woordspeling herhaling overdrijving humor - ironie en andere vormen + taalhumor, parodie ritme alliteratie
Tekstanalyse – Verhaalanalyse – Poëzieanalyse – Opvoeringsanalyse	<i>personage</i> : antagonist/protagonist, held/antiheld, + figurant, nevenfiguur, vol en vlak karakter vertelperspectief: ik-verteller (vertellende ik, belevende ik), personale hij/zij-verteller, auctoriële verteller <i>verhaallijn</i> : verhaalbegin en verhaaleinde <i>ruimte</i> : + geografische, sfeerscheppende, sociale, symbolische <i>tijd</i> : flashforward, flashback, + verteltijd, vertelde tijd, tijdsprong, kalendertijd, vooruitwijzing, terugwijzing, chronologie
	elementen van spanningsopbouw: spanningsboog, climax, cliffhanger

Taalgebruik

Taalbeschouwing - taalgebruik		
Tekstueel domein teksten	<i>tekstopbouwende elementen</i>	<i>titel</i> tussentitel alineea
	<i>tekststructuren</i>	inleiding midden slot
	<i>benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen</i>	
	<i>Talige middelen om tekstverbanden uit te drukken</i>	
	<i>structuuraanduiders</i>	<i>signaalwoorden en verwijswoorden</i>
	<i>tekstsoorten en teksttypes</i>	<i>informatief persuasief opiniërend prescriptief narratief argumentatief</i>

	status van uitspraken elementen van argumentatie	feit mening stelling standpunt argument tegenargument conclusie
	<i>tekstdoel</i>	
	talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken; modaliteit	
Communicatiemodel	<i>zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel, effect, ruis</i>	

Aspecten van het taalsysteem

Cursief: eerste graad

Taalbeschouwing - taalsysteem		
Fonologisch domein klanken en klankcombinaties	<i>klanken</i>	<i>lange en korte klinkers</i> <i>klank: lange, korte en doffe klank</i> <i>letter: klinker en medeklinker</i> stemloze en stemhebbende medeklinker <i>onderscheid klank- en schriftsysteem</i>
	intonatie	
	articulatie	
Morfologisch domein woorden: woordvorming en woordsoorten	<i>samenstelling</i> <i>afleiding</i>	<i>voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud</i> <i>verkleinwoord</i> <i>stam</i> <i>uitgang</i> <i>persoon</i> <i>getal</i> tussenklank verbuiging vervoeging
	<i>zelfstandig naamwoord</i>	genus: mannelijk – vrouwelijk – onzijdig
	<i>bijvoeglijk naamwoord</i>	
	<i>werkwoord</i> <i>werkwoordstijden</i>	voltooid deelwoord infinitief hulpwerkwoord zelfstandig werkwoord koppelwerkwoord overgankelijk werkwoord onovergankelijk werkwoord <i>imperatief</i> <i>onvoltooid tegenwoordige tijd</i>

Taalbeschouwing - taalsysteem		
		<i>voltooid tegenwoordige tijd</i> <i>onvoltooid verleden tijd</i> <i>voltooid verleden tijd</i> <i>onvoltooid toekomstige tijd</i>
	<i>voornaamwoord</i>	<i>zelfstandig</i> <i>bijvoeglijk</i> wederkerend <i>wederkerig</i> onbepaald <i>persoonlijk</i> <i>bezittelijk</i> betrekkelijk <i>aanwijzend</i> <i>vragend</i>
	<i>lidwoord</i>	
	<i>voegwoord</i>	
	<i>voorzetsel</i>	
	<i>telwoord</i>	
	<i>bijwoord</i>	
	tussenwerpsel	
Syntactisch domein zinnen: zinssoorten en zinsdelen	<i>zin</i>	<i>congruentie tussen</i> <i>onderwerp en</i> <i>persoonsvorm</i>
	<i>zinsdeel</i>	
	<i>zinssoorten</i>	<i>ontkennende zin</i> <i>bevestigende zin</i> <i>mededelende zin,</i> <i>vragende zin,</i> <i>bevelende zin,</i> <i>uitroepende zin,</i> actieve en passieve zin, <i>enkelvoudige zin</i> <i>samengestelde zin:</i> ondersgeschikte en nevensgeschikte zin betrekkelijke bijzin, antecedent
	woordvolgorde:	hoofdzin bijzin inversie werkwoordelijke eindgroep
	<i>onderwerp</i>	
	<i>gezegde</i>	<i>gezegde met daarin de</i> <i>persoonsvorm:</i> werkwoordelijk gezegde naamwoordelijk gezegde
	<i>voorwerp</i>	<i>lijdend voorwerp</i> <i>meewerkend voorwerp</i> voorzetselvoorwerp handelend voorwerp

Taalbeschouwing - taalsysteem		
	<i>bepaling</i>	<i>bijwoordelijke bepaling</i>
Semantisch domein betekenissen en betekenisrelaties	<i>synoniem,</i> antoniem <i>homoniem,</i> <i>letterlijk/figuurlijk,</i> <i>beeldspraak:</i> <i>vergelijking,</i> metafoor	
	vormen van humor	ironie overdrijving woordspeling
	gevoelswaarde van woorden	eufemisme dysfemisme
	herkomst van woorden	leenwoord
Orthografisch domein toepassen van spelling en spellingvormen: belang, functie, gebruik, regels en strategieën van spelling	<i>toepassen van spelling</i>	frequente en minder frequente woorden, <i>ook met veranderlijk woordbeeld hoofdletters</i>
	<i>diakritische tekens</i>	<i>trema,</i> <i>koppelteken,</i> <i>apostrof</i>
Interpunctie - leestekens	<i>interpunctietekens</i>	<i>punt,</i> <i>komma,</i> <i>vraagteken,</i> <i>uitroepteken,</i> <i>dubbele punt,</i> <i>spatie,</i> <i>aanhalingsteken,</i> beletselteken, gedachtestreepje

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Een lokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid;
- met de mogelijkheid om (niet-)digitale woordenboeken, naslagwerken en bronnen aangepast aan het taalniveau van de leerlingen te raadplegen.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	

Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantie

8.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de minimumdoelen (MD) en de cesuurdoelen (CD) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen, cesuurdoelen
1	MD 02.01
2	MD 02.03
3	MD 02.06
4	MD 02.07
5	MD 02.05
6+	-
7	MD 02.08
8+	-
9	MD 02.14
10	MD 02.15; CD 02.08.02
11	MD 02.15
12	CD 02.10.01
13	MD 02.16
14	MD 02.13
15	MD 02.13
16	CD 02.01.01
17	CD 02.04.01
18	MD 02.12

19	MD 02.11; CD 02.08.01
20	CD 02.09.01
21	CD 02.09.01
22	CD 02.09.01
23	MD 02.10
24	MD 02.09

8.2 Minimumdoelen basisvorming

- 02.01 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.
Tekstkenmerken voor receptie:
- Herkenbare structuur
 - Herkenbare samenhang
 - Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten
 - Frequentie en minder frequente woorden
 - Figuurlijk taalgebruik
 - Vrij algemene inhoud
 - Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
 - Langere, samengestelde zinnen
 - Grote variatie aan tekstsoorten met inbegrip van argumentatieve teksten
- Bijkomend voor schriftelijke receptie:
- Teksten met een minder duidelijke lay-out
- Bijkomend voor mondelinge receptie:
- Normaal spreektempo
- 02.03 De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.
Tekstkenmerken voor receptie
- 02.05 De leerlingen vatten doelgericht een geschreven tekst schriftelijk samen.
Tekstkenmerken voor schriftelijke receptie
Minimumvereisten van de geproduceerde tekst:
- Herkenbare tekstopbouw
 - Herkenbare tekststructuur
 - Herkenbare tekstverbanden
 - Herformulering op het vlak van woordgebruik en zinsbouw
 - Taal afgestemd op het doel en de doelgroep
- 02.06 De leerlingen spreken en schrijven doelgericht.

Minimumvereisten voor productie:

- Herkenbare tekstopbouw
- Gepaste en herkenbare tekststructuur
- Herkenbare tekstverbanden
- Frequente en minder frequente woorden
- Figuurlijk taalgebruik
- Gepast register
- Vrij algemene inhoud
- Gemiddelde informatiedichtheid
- Grote variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Tekstopbouwende elementen
- Gepaste lay-out
- Standaardnederlands met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gepaste lichaamstaal
- Standaardnederlands met aandacht voor uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Met behulp van ondersteunende middelen

02.07 De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.08 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

02.09 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

Voetnoot:

Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 2.

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.10 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Tekstkenmerken voor receptie

Minimumvereisten voor productie

02.11 De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Klanken: intonatie
- Woordvorming: tussenklank, verbuiging, vervoeging
- Woordsoorten:
 - werkwoord: voltooid deelwoord, infinitief, hulpwerkwoord, zelfstandig

werkwoord, koppelwerkwoord

- voornaamwoorden: betrekkelijk, onbepaald, wederkerend
- Herkomst van woorden: leenwoord
- Betekenisrelaties: antoniem
- Gevoelswaarde van woorden: eufemisme, dysfemisme
- Vormen van humor: ironie
- Zinsdelen: werkwoordelijk en naamwoordelijk gezegde, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp
- Woordvolgorde: hoofdzin, bijzin, inversie
- Zinssoorten: actieve en passieve zinnen, ondergeschikte en nevenschikte zinnen
- Spelling met aandacht voor woorden met veranderlijk woordbeeld
- Interpunctietekens: beletselteken, gedachtestreepje

02.12 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Tekstopbouwende elementen: tussentitel, alinea
- Tekststructuren: inleiding, midden, slot
- Talige elementen om tekstverbanden uit te drukken
- Communicatiemodel: effect, ruis
- Verbale en non-verbale communicatie
- Van formele tot informele registers
- Beleefdheidsconventies
- Argumentatieve teksten met inbegrip van: feit en mening, stelling, standpunt, argument, tegenargument, conclusie
- Talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken; modaliteit

02.13 De leerlingen geven overeenkomsten en verschillen aan in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Cultuurgebonden aspecten van verbale en non-verbale communicatie
- Standaardtaal, nationale, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten in het Nederlands

02.14 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.
Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.15 De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, poëtische en theatrale structuren en technieken.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Personages: held/protagonist, antiheld/antagonist
- Tijd: flashforward, flashback

- Elementen van spanningsopbouw
- Vertelperspectief: ik-verteller, hij-verteller
- Stijlfiguren: vergelijking, metafoor, woordspeling, herhaling, overdrijving
- Ritme en alliteratie
- Presentatie, vormgeving, opvoering

Tekstkenmerken

- Grote variatie aan genres

02.16 De leerlingen gaan in interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden.
Voetnoot:
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

8.3 Cesuurdoelen

- 02.01.01 De leerlingen lichten gelijkenissen en verschillen tussen talen toe om hun inzicht in taalfamilies te vergroten.
- Syntactische aspecten
 - Lexicale aspecten
- 02.04.01 De leerlingen analyseren hoe de context de betekenis van een taaluiting beïnvloedt.
- 02.08.01 De leerlingen benoemen taalbeschouwelijke elementen en passen inzicht erin toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
- 02.08.02 De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, poëtische en theatrale structuren en technieken.
- Elementen van spanningsopbouw: spanningsboog, climax, cliffhanger
 - Middeleeuwen, romantiek, realisme
- 02.09.01 De leerlingen analyseren taal- en redekundig aspecten van het taalsysteem om hun inzicht in het taalsysteem te vergroten.
- Fonologische aspecten
 - Stemloze en stemhebbende medeklinker
 - Articulatie
 - Syntactische aspecten
 - Genus: mannelijk, vrouwelijk, onzijdig
 - Getal
 - Werkwoordelijke eindgroep
 - Betrekkelijke bijzin, antecedent
 - Overgankelijk en onovergankelijk werkwoord
- 02.10.01 De leerlingen analyseren hoe literatuur en de plaats die ze inneemt in de maatschappij evolueren doorheen de tijd.
- Literair-historische achtergrond van teksten uit twee stromingen of periodes
 - Adaptatie

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang met de eerste graad	7
2.2	Samenhang in de tweede graad	7
2.2.1	Samenhang binnen de studierichting Moderne talen	7
2.2.2	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	7
2.3	Plaats in de lessentabel	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	8
3.1	Nederlands en het vormingsconcept	8
3.2	Krachtlijnen	9
3.3	Opbouw	9
3.4	Leerlijnen.....	10
3.4.1	Samenhang met de eerste graad	10
3.4.2	Samenhang in de tweede graad	10
3.4.3	Samenhang met de derde graad.....	11
3.5	Aandachtspunten	12
3.6	Leerplanpagina.....	13
4	Leerplandoelen	13
4.1	Communicatie en informatie	13
4.2	Literatuur	17
4.3	Identiteit in diversiteit.....	19
4.4	Taal, taalgebruik en taalsysteem	21
5	Lexicon en pop-ups	24
5.1	Lexicon	24
5.2	Pop-ups	27
6	Basisuitrusting	32
7	Glossarium.....	33

8	Concordantie	34
8.1	Concordantietabel.....	34
8.2	Minimumdoelen basisvorming	35
8.3	Cesuurdoelen	38